

Filmkunsten i 70'ernes (eller: Det er ikke til at

Peter Schepelern

Mere end 120 danske film – spillefilm eller film af spillefilmslængde – har haft premiere i 1970'erne. Af disse har ca. 24 % været pornofilm, 24 % folkekomedier, 10 % børnefilm og de resterende 42 % mere alvorligt mente film. Hovedparten af de seriøse film er produceret med en eller anden form for statsstøtte – kvalitetspræmie, produktionsstøtte, tabsudligning – hvorimod pornoen og folkekomedierne har klaret sig selv. Filmproduktionen falder altså – hvad angår antallet af film, men selvfølgelig ikke hvad angår indspillede beløb – i to jævnbrydige grupper: trivialfilm og seriøs film. Den første gruppe udgør hovedsagelig – men ikke udelukkende – en ødemærk, hvor sociologerne kan boltre sig. I den anden gruppe skulle film-kunsten i Danmark være at søge.

Når man forsøgsvis og med iagttagelse af den yderste forsigtighed ser tilbage på de sidste seks års produktion af danske film, fristes man uvilklært til i stedet at se *bort* og *frem*, i spændt forventning om det gennembrud af »små«, uprætentiøse, vedkommende, samtidsnære, opmærksomme danske film, som da *må* være lige på trapperne. Tvinger man sig alligevel til at se tilbage, bliver man måske først og fremmest slået af, hvor spændt og forventningsfuldt, mange af disse premierer blev imøde-set, hvor resigneret de ofte blev modtaget og hvor lidt det hele synes af nu.

Skal man diagnosticere miseren – og jeg synes ikke der kan være tvivl om, at der hersker en eller anden form for elendighed – kan man tage udgangspunkt i dansk films mangel på traditioner. Da *den nye bølge* i sin tid skyllede ind over 50'ernes franske film, var det den alt for etablerede filmkunst, »kvalitetstraditionen« med de pæne, fantasiløse manuskript-film, der blev væltet omkuld. Og selv om den nye bølges instruktører snart blev så etablerede som nogen, har myten om en sådan rensende omvæltning af traditionerne spøgt i de fleste filmlande siden. Det, der er så påfaldende ved dansk film i 70'erne, er, at der hverken er traditioner at følge eller at bryde ned, og det er måske grunden til at filmen herhjemme synes permanent at svæve i et tomrum. Helhedsindtrykket – der naturligvis er en generaliserende forenkling – er af noget forvirret, temmelig formålsløst og ubeslutsomt.

Man kan få det indtryk, at hver ny instruktør, hver ny film begynder helt forfra hver gang, som om der hver gang bliver startet et lille bitte oprør, som skal bringe frisk luft ind i det hensygnende miljø. Hvad vi har fået er en lang række begyndelser. Ingen kontinuitet. En masse debutanter, få gengangere. 60'ernes mest lovende navne, Palle Kjærulff-Schmidt (»Der var engang en krig«) og Sven Grønlykke (»Balladen om Carl-Henning«), har forladt bio-

graffilmen. Blandt 70'ernes seriøse instruktører har kun Bent Christensen, Knud Leif Thomsen, Henning Carlsen og Bjarne Henning-Jensen længere erfaring, men også de har mest bidraget til den almindelige forvirring sammen med de andre mere eller mindre uprøvede instruktører. Bent Christensen – der skabte sig et vist navn i 60'erne som instruktør af komedien »Harry og kammertjeneren« og som producent af »Weekend« – kom med den rædsomme »Oktober-dage« og det pinlige lystspil »Hovedjægerne«; Knud Leif Thomsen dyngede katastrofe på katastrofe med »Løgneren«, »Hosekræmmeren«, »Rapportpigen« og »Bejleren«, som, sujetterne til trods, havde foruroligende lighedspunkter; Henning Carlsen skabte – i samarbejde med Benny Andersen – den stilfærdige, sympatiske komedie »Man sku' være noget ved musikken«, men fortsatte med den anstrengte »En lykkelig skilsmisse«, som franskmændene gerne må beholde, og »Da Svante forsvandt«, som jeg forestiller mig vil tage sig såre sølsom ud bare om to-tre år. Vores eneste aktive klassiker-instruktør, Bjarne Henning-Jensen, ophavsmand til 40'ernes navnkundige »Ditte Menneskebarn«, kom, efter 11 års pause, med den dybt skuffende »Skipper og Co.«, hvis sødlige naivitet og politiske enfoldighed tydede på, at instruktøren for længe havde helliget sig »Karlsens kvarter«. Dreyer, som man godt i pessimistiske stunder kan opfatte som dansk films eneste *raison d'être*, dannede ingen tradition, havde ingen elever eller efterlignere, måske med undtagelse af Erik Frohn Nielsen, i hvis melodrama »Ekko af et skud« Dreyer-påvirkningen ytrede sig som krampagtig unaturlighed i spillet.

Traditioner er der i dansk film kun for en trivial-genre som folkekomedien. Den har til gengæld været dyrket i dansk film siden tonefilmens begyndelse, og selv om »Skal vi vædde en million?«, »Barken Margrethe af Danmark« og »Bolettes brudefærd« måske ikke i sig selv syner af så meget, så er der dog tale om en *linie* i dansk film, en national tilbøjelighed. Det er således typisk, at da pornografien gjorde sin uafviselige entré i dansk film, blev den fermt tilpasset denne vores yndlingsgenre således, at der opstod en for dansk film helt speciel genre-variant: blød porno forklædt som fjoget familie-lystspil, jf. John Hilbards sengekant-serie. Hvad der først og fremmest er bemærkelsesværdigt – fordi det bekræfter traditionernes betydning – er, at det er inden for denne nok så beskedne, men traditionsrige genre, at flere af tidens mest vellykkede film ligger: Edward Flemings charmerende debutfilm »– og så er der bal bagefter« og Henning Carlsens »Man sku' være noget ved musikken« var originale forsøg på en udvidelse og fornyelse af den folkelige genre. Men også

Danmark bære)

inden for den helt regelrette, triviale folkekomedie, som ellers hovedsageligt har været hærget af trøstesløst diletanteri à la »Hurra for de blå husarer« og »Sønnen fra Vingården«, har der kunnet skabes overraskende tilfredsstillende film, ja det er et spørgsmål, om ikke de senere af Erik Ballings Olsen-bande-film er 70'ernes mest perfekt realiserede danske film. Det er nok små sejre, men Balling har inden for folkekomediens traditionelle rammer formået at perfektionere genrens komponenter med fuldstændig forståelse for det nationale særpræg.

Her kommer traditionalismen til gode, hvorimod man kunne argumentere for, at Gert Fredholms »Den forsvundne fuldmægtig« var utilfredsstillende, netop fordi filmen ikke erkendte sin karakter af folkekomedie. Filmene virkede som en noget ugennemført og tandløs version af Scherfigs roman, som, øjensynligt af økonomiske grunde, var blevet ført *up to date*, uagtet at satiren over Krigsministeriets 14. afdeling og Lille Leifs forhadte karry-boller ikke var helt så bidende i 70'ernes Danmark som i 30'ernes. Filmens fine fornemmelser (klassikerfilmatisering!) og satiriske prætentioner harmonerede dårligt med folkekomediens forenkling og karakteristiske overstyrede skuespillerpræstationer; men filmen blev en succes og skaffede debutanten et konsulentjob ved Filminstitutet, hvor han støttede projekter, som vidnede mere om kollegial loyalitet end om kritiske evner (jeg sigter til »Afskedens time«, »Prins Piwi«, »Violer er blå«, »Normannerne« og – ikke at forglemme – Thorsen).

Det prætentiose lystspil blev også dyrket af Henning Ørnbak, der kom med de to ubehagelige og ubehageligt stilløse Leif Petersen-filmatiseringer, »Det er nat med fru Knudsen« og »Nu går den på Dagmar«, af Bent Christensen, der med »Hovedjægerne« gjorde et fortvivlende forsøg på at lave en »ung«, satirisk komedie, og af Kirsten Stenbæk, hvis spex-film »Lenin, din gavtyv« kun den russiske ambassade interesserede sig for. Resten af 70'ernes film fordeler sig genremæssigt på periodefilm og forskellige typer samtidsskildrende film.

Periodefilmen, den filmiske skildring af en tidligere historisk periode, forudsætter ikke nødvendigvis en filmhistorisk tradition, men i hvert fald en eller anden form for historisk tradition. Film om »gamle dage« – og i 70'erne har vi set Per Kirkeby og Poul Gernes' »Normannerne«, Knud Leif Thomsens »Hosekræmmeren« og »Bejleren« og Claus Ørsteds »Præsten i Vejlbj« – ligner herhjemme af en eller anden grund uvægerligt spillemandsstævne på Frilandsmuseet eller folkedragtopvisning i Den gamle By i Århus. Af nyere periodefilm kom Jens Ravns sobre – for sobre – »Tjærehandleren«, som dog gjorde mindst muligt

ud af trediver-præget; Bent Christensens skildring af jødetransporterne i 1943 i den engelsksprogede »Oktoberdage« mere end tangerede det latterlige, og Edward Flemings »Den korte sommer«, om samme tidsperiode, indskrænkede tidsatmosfæren til et damptog og nogle plus-fours og boltrede sig derefter i anakronismer. Det hænger måske også sammen med den almindelige traditionsløshed, at det er så svært for danske film at levendegøre en tidligere epoke, ja, ikke engang vores egen epoke har filmen et rigtig godt forhold til.

Man må faktisk undre sig over manglen på tidsnær, vedkommende, realistisk samtidsskildring på film. Vores nutidige skønlitteratur arbejder, uden vel at udgøre nogen stor periode i dansk litteratur, nogenlunde systematisk og vedkommende på at udforske vores sociale og private virkelighed. I TV-dramatikken har Leif Panduro med sine efterhånden meget rutinerede blotlæggelser af det bedre borgerskabs adfærdsmønstre fejret succeser, hvis omfang nok kan virke lidt overraskende, hvis ikke de indirekte pegede på biograf-spillefilmens gennemgående forsømmelse af den uprætentiose, uopstyltede realistiske hverdagsskildring. Hvad man end kan mene om Panduros TV-dramatik og f. eks. Christian Kampmanns romaner, så finder man dog her forsøg på en analyse og en fortolkning af vores tid og situation, hvad filmen synes ret magtesløs overfor. Det er da også påfaldende så ringe rolle, filmene spiller i den almindelige kulturdebat. Eksempelvis blev Refns »Violer er blå« ikke fulgt op af en energisk kønsrolledebat, men kun af instruktørens og »dramaturgen«s talrige og olme gensvar på negative dagblads- (og tidskrifts-) anmeldelser af filmen.

Blandt den forholdsvis lille gruppe film, der søger at give en realistisk samtidsskildring, er en del kriminalfilm, en yndet genre som åbenbart anses for bedst egnet til at kombinere »seriøse« intentioner med publikumsmæssige attraktioner. Esben Højlund Carlsens »Nitten røde roser«, Ørnbaks »Kun sandheden« og Per Holsts »Afskedens time« var typiske glatte, temperamentsløse filminstitutprodukter, der, i nævnte rækkefølge, rangerede fra det temmelig intetsigende til det fuldstændig intetsigende. Hans Kristensen røbede med de delvis vellykkede »Flugten« og »Per« sans for troværdig miljøskildring og – via Ole Ernsts hovedrollespil – overbevisende persontegning, som man gerne så anvendt i et mere vedkommende subjekt.

I film som Christian Braad Thomsens »Kære Irene«, Knud Leif Thomsens »Løgneren«, Mette Knudsen, Elisabeth Rygård og Li Vilstrups »Ta' det som en mand, frue« og Refns »Violer er blå« var virkelighedsskildringen underordnet – og indsnævret af – filmenes moraliserende, synspunkt-docerende form. Det gjaldt for så vidt også Henrik Stangerups »Giv Gud en chance om søndagen« og »Farlige kys«. Stangerup er 70'ernes moralist som Knud Leif Thomsen aspirerede til det i 60'erne med »Duellen« og »Selvmorderskolen«. Men når man så afgjort skylder Stangerup et *sans comparaison!* ved denne sammenstilling, er det fordi Stangerup er så meget mere nuanceret og lydhør en moralist, næsten for lydhør. Hans film, med deres lidt for æstetisk velplejede overflade som kompensation for den filmiske vitalitet der ikke rigtig vil indfinde sig, excellerede i en lovlig modebevidst behandling af problemerne, men gjorde det med tilstrækkelig intellektuel energi til at det blev interessant.

Den uanstrengte, udeemonstrative hverdagsskildring, uden tyngende symbolistisk stilisering eller forenkling samfundsanalysering, har været en sjældenhed, næsten

70'ernes premierer

Listen omfatter, i kronologisk rækkefølge, alle danske film – og dansk-udenlandske co-produktioner – af spillefilmslængde som har haft premiere i danske biografier i tiden 1970-76. Hvor der er anført en udenlandsk titel foruden den danske, er filmen indspillet på det pågældende sprog. Premieredatoen er anført i parentes. P = produktionsstøtte, K = kvalitetspræmie, T = tabsudligning; kons/FB og kons/GF angiver, at henholdsvis Flemming Behrendt og Gert Fredholm som Filminstitut-konsulenter har indstillet den pågældende film til produktionsstøtte. Kons/MP og kons/SB angiver henholdsvis Morten Piil og Stig Bjørkman som konsulenter.

1970

Tre slags kærlighed (9.2.70)
Mac Ahlberg

Den røde rubin (2.3.70)
Annelise Meineche

Ekko af et skud (16.3.70)
Erik Frohn Nielsen (P)

Ska' vi lege skjul? (23.3.70), co. Norge
Tom Hedegård (P)

Frøndeløs (10.4.70)
Allan de Waal, Bjørn Nørgård, Per Kirkeby, Jørgen Leth, Vagn Lundby, Peter Louis-Jensen

Giv Gud en chance om søndagen (22.4.70)
Henrik Stangerup (P. K)

Stille dage i Clichy (1.6.70)
eng. titel: Quiet Days in Clichy
Jens Jørgen Thorsen (K)

Ang.: Lone (29.6.70)
Franz Ernst (P. K)

Amour (7.8.70), co. Frankrig
Gabriel Axel

Nøglen til Paradis (24.8.70)
Sven Methling

Mazurka på sengekanten (31.8.70)
John Hilbard

Præriens skrappe drenge (31.8.70)
Carl Ottosen

Inge & Sten spør (14.9.70)
Torgny Wickman

Havet og menneskene (28.9.70)
Sigfred Aagaard

Rend mig i revolutionen (9.10.70)
Erik Balling

De 5 i fedtefadet (16.10.70), co. Vesttyskland
Trine Hedman

Oktober-dage (20.10.70), co. Panama
eng. titel: The Only Way
Bent Christensen (P, K)

Hurra for de blå husarer (20.11.70)
Annelise Reenberg

Hej, stine (16.12.70)
Lise Roos (P)

– og så er der bal bagefter (18.12.70)
Edward Fleming (P. K)

Løgneren (18.12.70)
Knud Leif Thomsen (P)

1971

Hændeligt uheld (29.1.71)
eng. titel: One of Those Things
Erik Balling (P)

Hvorfor gør de det? (29.1.71)
Phyllis & Eberhard Kronhausen

Kong Lear (4.2.71), co. England
eng. titel: King Lear
Peter Brook (K)

Det er nat med fru Knudsen (8.2.71)
Henning Ørnbak (P, K)

Sex i København (8.2.71)
Erling Wolter

Kære Irene (26.2.71)
Christian Braad Thomsen (P)

Bennys badekar (6.3.71)
Jannik Hastrup, Flemming Quist Møller (K, P)

Ballade på Christianshavn (8.3.71)
Erik Balling

Revolution i vandkanten (22.3.71)
Thomas Winding (P)

Hvor er liget, Møller? (22.3.71)
Preben Kaas

Forbryderisk elskov (23.3.71), co. Norge
Pål Løkkeberg

Er I bange? (26.3.71)
Henning Carlsen (P, K)

Et døgn med Ilse (31.3.71)
Annelise Hovmand

Desertøren (16.4.71)
Thomas Kragh (P)

I morgen, min elskede (16.4.71)
Finn Karlsson (P)

Skæve dage i Thy (12.5.71)
Kjeld Amundsen, Gregers Nielsen, Ebbe Preisler, Finn Broby, Dino Raymond Hansen, Teit Jørgensen (P)

Nadveren (15.5.71)
Bjørn Nørgård

Hvem ska' med hvem? (19.5.71)
Nils Vest

Sex en gros (3.6.71)
Nils Vest

Narko – en film om kærlighed (28.6.71)
Claus Ørsted (P, K)

Pornografi (12.7.71)
Ole Ege

Sådan er porno (19.7.71), co. Vesttyskland
Werner M. Lenz

Tjærehandleren (13.8.71)
Jens Ravn (P, K)

Far til fire i højt humør (13.8.71)
Ib Mossin

Med kærlig hilsen . . . (20.8.71)
Gabriel Axel

Guld til præriens skrappe drenge (30.8.71)
Finn Karlsson

Tandlæge på sengekanten (3.9.71)
John Hilbard

Olsen-banden i Jylland (8.10.71)
Erik Balling (K)

Min søsters børn når de er værst (15.10.71)
Annelise Reenberg

Den forsvundne fuldmægtig (29.10.71)
Gert Fredholm (P, K)

Hovedjægerne (26.12.71)
Bent Christensen (P)

Hosekrammeren (26.12.71)
Knud Leif Thomsen (K)

1972

Takt og tone i himmelsengen (4.2.72)
Sven Methling

Tre piger og en gris (4.2.72)
Per Kirkeby

Lenin, din gavtyv (15.2.72)
Kirsten Stenbæk (P, K)

Rektor på sengekanten (3.3.72)
John Hilbard

Deadline (16.3.72), co. Sverige
Stellan Olsson (K)

Operation kirsebærsten (28.3.72)
Frits Raben

Livet er en drøm (24.4.72)
Franz Ernst (K)

Sådan gør de det (19.5.72)
(Ole Ørsted)

Bordellet (10.7.72)
Ole Ege

Præsten i Vejlbj (11.9.72)
Claus Ørsted (P)

Man sku' være noget ved musikken (13.9.72)
Henning Carlsen (P, K, T)

Motorvej på sengekanten (15.9.72)
John Hilbard

Olsen-bandens store kup (6.10.72)
Erik Balling

Farlige kys (7.10.72)
Henrik Stangerup (P, T)

Familien med de 100 børn (13.10.72)
Sven Methling (P)

Nu går den på Dagmar (23.10.72)
Henning Ørnbak (P)

Porno – made in Denmark (23.10.72)
?

Mor – jeg har patienter (6.11.72)
Thomas Winding

Manden på Svanegården (15.12.72)
Ib Mossin

Smil mand (15.12.72)
Aase Schmidt

1973

Alverdens porno (5.2.73)
(Ole Ørsted)

Trekanter (16.2.73), co. USA
eng. titel: Threesome

Lee Beale

På'en igen Amalie (16.2.73)
Preben Kaas

I din fars lomme (21.3.73)
Lise Roos, Anker (P)

Lars Ole, 5 c (26.3.73)
Nils Sigurd Malmros (T)

Flugten (28.3.73)
Hans Kristensen (P, T)

Englene (16.7.73)
?

Sådan gør de det – også! (20.7.73)
?

I jomfruens tegn (23.7.73)
Finn Karlsson

Solstik på badhotellet (24.8.73)
Klaus Fahg

Romantik på sengekanten (3.9.73)
John Hilbard

til venstre: en scene fra Edward Flemings
»— og så er der bal bagefter«;
derunder fra v. til h. »Ång.: Lone«,
»Tjærehandleren« og »Måske ku' vi«.
Nederst en scene fra »Olsen-Banden på
sporet«.

Fætrene på Torndal (21.9.73)
Ib Mossin

Olsen-banden går amok (5.10.73)
Erik Balling

Afskedens time (9.11.73)
Per Holst (P, T, kons/GF)

Mig og mafiaen (14.12.73)
Henning Ørnbak

1974

Dværgen (15.1.74), co. USA
Vidal Raski

Den kyske levemand (8.2.74)
Trine & Werner Hedman

Rapportpigen (11.2.74)
Knud Leif Thomsen

Stjernerne og vandbærerne (1.3.74)
Jørgen Leth (T)

Overklassens hemmelige sexglæder (15.3.74),
co. USA
Arnold Baxter

Gæstearbejdere (13.5.74)
Voja Miladinovic (P, kons/GF)

I tyrens tegn (19.7.74)
Werner Hedman

Nitten røde roser (16.8.74)
Esben Høilund Carlsen (P, kons/FB)

Pigen og drømmeslottet (20.9.74)
Finn Henriksen

Mafiaen – det er osse mig (27.9.74)
Henning Ørnbak

Olsen-bandens sidste bedrifter (5.10.74)
Erik Balling

Prins Piwi (9.10.74)
Flemming Quist Møller (P, kons/GF)

Nøglehullet (11.10.74)
Paul Gerber

Nøddebo præstegård (22.11.74)
Peer Guldbrandsen

Skipper og Co. (16.12.74)
Bjarne Henning-Jensen (P, kons/FB)

1975

Per (22.1.75)
Hans Kristensen (P, kons/GF)

Jeg så Jesus dø (31.1.75)
Ib Fyrsting, Carl Nielsen

La' os være (3.2.75)
Lasse Nielsen, Ernst Johansen (P, kons/FB)

Sønnen fra Vingården (10.2.75)
Ib Mossin, Peer Guldbrandsen

Der må være en sengekant (3.3.75)
John Hilbard

Ta' det som en mand, frue (24.3.75)
Mette Knudsen, Elisabeth Rygård, Li Vilstrup
(P, kons/FB)

Det gode og det onde (26.3.75)
Jørgen Leth (P, kons/FB)

Robinson Columbus (27.3.75)
Ib Steinaa

En lykkelig skilsmisse (25.4.75), co. Frankrig
fransk titel: Un divorce heureux
Henning Carlsen (P, kons/GF)

Yoga – en vej til lykke (25.4.75)
Hagen Hasselbalch (P, kons/FB)

Violer er blå (2.6.75)
Peter Refn (P, kons/GF)

Bejleren (8.8.75)
Knud Leif Thomsen

Piger i trøjen (20.8.75)
Finn Henriksen

Kun sandheden (22.8.75)
Henning Ørnbak (P, kons/GF)

Olsen-banden på sporet (26.9.75)
Erik Balling

Vi er både rigtig og kloge (3.10.75)
Sven Abrahamsen

Da Svante forsvandt (12.12.75)
Henning Carlsen

Familien Gyldenkal (26.12.75)
Gabriel Axel

1976

Den korte sommer (23.1.76)
Edward Fleming (P, kons/FB)

Hopla på sengekanten (28.1.76)
John Hilbard

Herfra min verden går (9.2.76)
Christian Braad Thomsen (P, kons/FB)

Måske ku' vi (16.2.76)
Morten Arnfred, Borten Bruus, Lasse Nielsen
(P, kons/SB)

Brand-Børge rykker ud (20.2.76)
Ib Mossin

Hjerter er trumf (19.3.76)
Lars Bryderen (P, kons/MP)

Normannerne (2.4.76)
Per Kirkeby, Poul Gernes (P, kons/GF)

Den dobbelte mand (19.4.76)
Franz Ernst (P, kons/MP)